

پیشگفتار

به‌رغم اینکه از ابتدای طرح مفهوم توسعه در کشور، حفظ منابع طبیعی و زیست‌محیطی نقشی اساسی در شکل‌گیری آن داشت؛ تا دهه‌های اخیر از توجه جدی به آن غفلت شده بود. به طوری‌که، رشد سریع جمعیت و کشاورزی و حرکت به سمت جامعه مدرن، همراه با تخریب محیط زیست به علت جستجو و برداشت بی‌رویه منابع طبیعی، در کنار توسعه شهرنشینی و افزایش مواد زائد ناشی از آن، باعث دخالت افراطی انسان در طبیعت کشور شده و با برهم زدن تعادل طبیعت باعث آلودگی محیط زیست شده است. ادامه این روند، نهایتاً سبب شد مشکلات و بحران‌های محیط‌زیستی نیز به فهرست بحران‌های ملی اضافه شود. در نتیجه، ضرورتیست برای پیش‌گیری و مدیریت بحران‌های محیط‌زیستی، اقداماتی وسیع، همه جانبه، مستمر و فراگیر در جهت افزایش و ترویج آگاهی محیط‌زیستی انجام گیرد.

در این راستا، و با توجه به اینکه در سال‌های اخیر خشک شدن سریع و نگران‌کننده دریاچه ارومیه به عنوان یکی از تهدیدات جدی محیط زیستی در بین عموم جامعه نمود پیدا کرده است؛ مجله تحقیقات منابع آب ایران با همکاری طرح تحقیقاتی دریاچه ارومیه در دانشگاه صنعتی شریف «ویژه‌نامه تخصصی دریاچه ارومیه» را به مرور و بررسی نقادانه دانش فنی، تجربیات، رویکردهای مدیریتی و نگرش‌های تصمیم‌گیری مرتبط با این معضل ملی اختصاص داد. دریاچه ارومیه یکی از مهم‌ترین اکوسیستم‌های فوق‌اشباع از نمک است که در سال‌های اخیر بر اثر مجموعه مختلفی از عوامل انسانی و نوسانات اقلیمی در معرض تهدید خشک شدن قرار گرفته است. شرایط کنونی دریاچه ارومیه، پیامد چندین دهه توسعه ناپایدار در حوضه آبریز و برداشت بی‌رویه از منابع آب حوضه است. خشک شدن این دریاچه، بستر عظیمی از نمک برجای خواهد گذاشت که این امر قادر خواهد بود اراضی کشاورزی همجوار را نابود کند. پهنه‌های وسیع پوشیده از رسوبات نمکی ایجاد شده که در معرض وزش بادهای شدید قرار دارند، می‌تواند تأثیرات نامطلوب اقتصادی، اجتماعی و بهداشتی را به‌همراه داشته باشد.

پس از انتشار فراخوان ویژه‌نامه در اواخر تابستان ۱۴۰۱، بالغ بر ۲۰ مقاله جهت داوری به مجله ارسال شد و مایه خرسندی است که تعداد مقالات دریافتی بیش از تعداد مورد انتظار اولیه بود. بعد از داوری‌های دقیق و موشکافانه، ۱۱ مقاله پس از انجام اصلاحات ضروری پذیرفته شدند. در مورد داوران مشارکت داشته، بیش از ۶۰ داور در زمینه ارزیابی مقالات همکاری نمودند. نظر به اهمیت ویژه داوری در استخراج مقالات و انطباق با استانداردهای علمی، بدین وسیله از کلیه داوران محترم کمال تشکر و قدردانی را داریم.

با توجه به اهمیت حیاتی دریاچه ارومیه بر روی نظام فرهنگی- اجتماعی- اقتصادی، تنوع زیستی، کشاورزی بومی، معیشت مردم و بهداشت منطقه، ویژه‌نامه حاضر تلاش کرد امکانی فراهم نماید تا با نگاهی همه‌جانبه‌نگر به موضوع مهم دریاچه ارومیه پرداخته شود. از این رو، مجموعه مقالات چاپ شده طیف وسیعی از موضوعات مرتبط با دریاچه ارومیه را در برمی‌گیرند. در زمینه کیفیت آب، سه مقاله در ارتباط با پایش سطح تغذیه‌گرایی دریاچه (شاملو و سیما، ۱۴۰۲)، پیش‌بینی بار رسوبی معلق (جنت‌دوست و همکاران، ۱۴۰۲) و شبیه‌سازی هیدرودینامیکی- کیفی دریاچه (صفایی و اسدی‌نیا، ۱۴۰۲) پذیرفته شدند. پیش‌بینی و مدل‌سازی تبخیر و تراز سطح آب، از جمله موضوعات دیگری است که مقالات قهرمان و رحیم‌زادگان (۱۴۰۲) و حاجیان و همکاران (۱۴۰۲) به آنها می‌پردازند. علاوه بر این، به منظور بررسی تأثیر عوامل انسانی بر بحران دریاچه، سه مقاله به موضوع منابع و مصارف آب و اقتصاد کشاورزی اختصاص داده شد: سنجش شاخص فقر آبی در استان آذربایجان غربی (سبحانی و همکاران، ۱۴۰۲)، بررسی وضعیت منابع-مصارف و اقتصاد کشاورزی در حوضه آبریز مهاباد (دانش یزدی و ملائکه، ۱۴۰۲) و ارزیابی اثر رفتار مصرف آبی کشاورزان بر منابع آب سطحی و زیرزمینی در دشت مهاباد (جوان صالحی و شوریان، ۱۴۰۲). همچنین، در زمینه بارش-رواناب و سیلاب، دو مقاله در ارتباط با تعیین سهم نسبی مؤلفه‌های تشکیل دهنده رواناب سالانه (رحمانی و دانش یزدی، ۱۴۰۲) و تحلیل

فصلی بودن سیلاب‌های حدی (صمدی و همکاران، ۱۴۰۲) چاپ شدند. نهایتاً بررسی فرونشست اطراف دریاچه با استفاده از مشاهدات ژئودتیک توسط آمیغچی و همکاران (۱۴۰۲) آخرین مقاله چاپ شده در ویژه‌نامه حاضر است.

امیدست این ویژه‌نامه بستری فراهم نماید تا در کنار جدیدترین یافته‌های علمی و با تکیه بر فناوری‌های نوین، گامی مؤثر در راستای تدوین نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب بر اساس اصول توسعه پایدار در سایر حوضه‌های آبریز کشور برداشته شود.

با سپاس از کلیه عزیزانی که ما را در انجام این مهم یاری نمودند.

سیدرضی شیخ‌الاسلامی

دبیر تخصصی مهمان ویژه‌نامه تخصصی دریاچه ارومیه

دانشکده مهندسی عمران، دانشگاه صنعتی شریف

razi.sheikholeslami@sharif.edu